

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Jim Harrison
LEGENDS OF THE FALL

Copyright © 1978, 1979 by Jim Harrison
Translation Copyright © 2022 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04479-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Džim Harison

LEGENDE O JESENI

Preveo Vladan Stojanović

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2022.

Za Gaja i Džeka

Osveta

Osveta je jelo koje se servira hladno.

– Stara sicilijanska poslovice

Prvo poglavlje

Da ste bili ptica u poniranju (a ptica, lešinar, ponirala je), ne biste znali da li je goli muškarac mrtav ili živ. Ni on nije znao, a ptica beše oprezna kad se spustila na tle i počela da mu se trapavo, postrance približava, nagnuta i zagledana u čestarom obraslu jarugu, kao da očekuje društvo kojota. Lešina nije podeljena s namerom delioca, već s obrascem koji je utvrđen pre nego što je iko znao za postojanje obrazaca. Lešinar je upravo pojeo zvečarku, koji ju pregazio kamion pored Nakozari de Garsije, gradića van turističkih maršruta, udaljenog sto šezdeset kilometara od Nogalesa. Kojoti bi sledili lešinarevo poniranje, iz radoznalosti, bez obzira da li su gladni posle noćnog lova. Još lešinara će stići naporedo s porastom jutarnje temperature i biće publika za umirućeg čoveka.

Zora se produbljuje u sredinu jutra, a vrelina sušila krv na muškarčevom licu, koja se skorila i izgubila najveći deo bakarnog vonja.

Čovek je isprekidano umirao, više od vreline i dehidracije nego od povreda: ruku ukoso iskrivljenih, grudi prekrivenih velikom plavom modricom, s jednom smrvljenom jagodicom, s hematomom koji se dizao kao purpurno sunce i naduvenim testisima u međunožju. Tu je bila i rana na glavi, od koje su tamneli pesak i kamenčići, i koja ga je gurnula u zamalo kobni, komatozni san. Ipak je nastavljao da diše, a vrući vazduh da zviždi pored slomljenog zuba. Uglavnom glasni zvižduci uznemiravali su lešinare. Ženka kojota, sa štencima tek odviknutim od sise, zaustavila se, ali samo načas: brećnula se na štence, govoreći kako je ova jedna životinja u normalnim prilikama opasna. Klimanjem glavom pozdravila je veoma krupnog, starog kojota, koji je posmatrao scenu s intenzivnom ljubopitljivošću, iz senki kamenčine. Gledao je i zadremao. Čak je i u snu iskazivao nama nepoznatu budnost. Stomak mu je bio pun divljeg praseta, a posmatranje umirućeg čoveka jednostavno je bilo nešto najzanimljivije na šta je nabasao za dugo vremena. Rukovodio se isključivo radoznalošću: otići će i prepustiti čoveka lešinarima kad bude umro. Dugo je bdeo, pošto se zatekao u blizini, kad je golać sinoć izbačen iz automobila.

Meksički seljak (*peón* u ovdašnjem slengu) i njegova ćerka šetali su u prvim talasima večernje svežine duž puta, povremeno zalazeći u šipražje, da bi skupili drva za ogrev. Muškarac je zapravo postojano stupao pod lakim teretom sakupljenog drveta, a ćerka igrala, cupkajući s jedne na drugu nogu, đipala, trčala i čekala da je otac sustigne. Bila mu je jedino dete. Nije joj davao da sakuplja drva, iz straha da je ne ujede škorpion ili *corallo*, koralna zmija. Taj plašljivi

i povučeni gmizavac nije želeo nikoga da povredi i, za razliku od zvečarke, nije davao nikakvo upozorenje. Samo je ujedao, kad bi se našao sateran u ćošak ili isprovociran. Posle toga bi odgmizao ispod nekog trupca ili kamena, da smiri živce. Ćerka je nosila Bibliju. Pomagala je u kuhinji menonitske misije, u kojoj je njen otac dugo radio kao domar.

Zapevala je, što je uznemirilo lešinare, stotinak metara dalje niz put. Ionako su se spremali da se vrate u bezbednost planinskih utočišta, pre nego što padne mrak. Kojot se još dublje povukao u sve gušće senke. Prepoznao je glasove muškarca i njegove ćerke. U svom sedmogodišnjem životu naučio je da ne predstavljaju opasnost. Bezbroj puta ih je posmatrao na njihovom putu u misiju, a da ga oni nijednom nisu videli. Velike ptice, koje su uzletale put večernjeg sunca, privukle su očevu pažnju. Ubrzao je korak. Krasila ga je radoznalost lovca, uporediva s kojotovom. Sećao se kako je jednom, sledeći družinu lešinara koja se spuštala na tle, pronašao velikog jelena, koji tek što se strmoglavio sa strmine. Naložio je ćerki da ga sačeka i oprezno sišao u čestarom obraslu jarugu pored puta. Čuo je disanje i tiho zviždanje. Smesta je potegao dugi nož, sedefaste drške. Bešumno se prikrađao zviždanju. Namirisao je krv među lešinarskim izmetom. Otegnuto je zazviždao kad je video muškarca. Kleknuo je da bi mu opipao puls. Ponekad je pratio misionara koji je bio doktor, na njegovim putovanjima u planine. Naučio je osnove prve pomoći. Ustao je, zazviždao uglas s čovekom na samrti i upro pogled u nebo. U njemu je bilo najviše indijanske krvi. Prvo što mu je palo na pamet bilo je da nastavi put, da ne bi imao nikakva posla

s federalesima. Ali doktor je bio u prijateljskim odnosima s njima. Setio se parabole o dobrom Samarićaninu, pre nego što je spustio pogled na telo, s izvesnim fatalizmom, kao da je želeo da kaže, pomoći ću mu, iako mislim da je prekasno.

Izašao je iz šipražja i naložio ćerki da otrči do misije, osam stotina metara dalje niz dolinu. Čučao je u jaruzi pored puta i prevrtao kamičke oštricom noža. Puls mu se ubrzao kad je ugledao teško povređenog čoveka, ali je pribrano uvežbavao priču o pronalaženju tela. U mladosti je bio lovac i sitni bandit. Dobro je znao da je u razgovoru s vlastima najbolje biti jednostavan.

Diler je sedeo u misiji, sladeći se prasećim pečenjem na kiselom kupusu i krompirićima u tepsiji. Njegov VHF radio bio je podešen na marijači stanicu iz Čivave. Kao menonit, zabranjivao je slušanje radija, ali je smatrao da zavređuje izvesne olakšice. Počeo je da sluša ovdašnju muziku pre deset godina, po dolasku u misiju, pod izgovorom da mu pomaže u učenju kolokvijalnog španskog. Onako krupan i rumen, imao je običaj da njače naporedo s tom muzikom, na veselje žena u kuhinji. Crkva nije dozvoljavala alkohol i duvan, ali se Diler odavao neprepisanom grehu: proždrljivosti. Uživao je u svinjskom pečenju, koje mu je servirano svakog četvrtka uveče. Bilo je jedino podsećanje na život u Državama. Meksička hrana bila mu je mnogo draža. Tamanio ju je u količinama koje su ga proslavile u čitavoj okolini. Ne može se reći da nije bio duboko pobožan, ali mu je bilo jasno da je njegova doktorska veština činila njegovu varijantu tumačenja Isusa popularnom u siromašnom planinskom kraju. Prestao je da se vraća svake godine u Države na mesec dana.

Dosađivao se sedeći trideset dana u Severnoj Dakoti i moleći se za nevernike širom sveta. Više su mu se dopadali nevernici, goletna lepota njihove zemlje, njihova patnjom produbljena ironija i pret-hrišćanski fatalizam. Voleo je da jede piliće, svinje, prasiće, koze i jagnjiće, koje mu je narod poklanjao posle izvođenja nekog medicinskog čuda. Čak je voleo i svog apsurdno sekapersastog medicinskog brata, koji je većito izmišljao razloge da se odveze za Nogales ili Ermosiljo. Direktor misije je prošle godine, prilikom posete, pitao Ditera da li misli da je Antonio „malčice čudan“. Diler se pravio blesav, zato što je voleo Antoniovu sklonost ka otmenim jelima, koja su prevazilazila nivo lokalnih kuvarica, i pevanje balada, iako je imao običaj da menja polove u tekstovima.

Zarežao je od muke kad je Maurova ćerka utrčala u misiju i rekla kako je ranjenik na planini. Ubacila je njegovu medicinsku torbu u *dodž pauervagon*, s pokrivkom od šatorskog krila i ležajem pozadi, koji je služio kao vozilo hitne pomoći. Diler je krenuo za njom, s tepsijom. Nije hteo da se odrekne kiselog kupusa na dnu suda natopljenog svinjskom mašću. Zastao je na tremu hacijende i duboko udahnuo miris večernjeg vazduha: stajnjaka, slatkog karanfilića, zgnječenog i istrulelog cveća, i vonj pregrejanog kamenja i peska, koji je bledeo u noći. Voleo je ovu dolinu, koja je čak i pod najblistavijim suncem izgledala senovito.

Mauro je držao baterijsku lampu, dok je Diler brisao svinjsku mast sa svojih šaka, trljajući ih o pantalone. Izrekao je molitvu pored tela, pre nego što ga je ispitao i prognozirao njegove izgleda. Mislio je da će preživeti, ali će prva dvadeset četiri časa biti kritična, zbog

ozbiljne dehidracije. Lobanja nije polomljena, ali je, po nemirnim očnim jabučicama, zaključio da ranjenik ima teži potres mozga. Izvadio je baterijsku lampicu iz torbe. Nagnuo se iznad očiju nagog muškarca i ugledao oteklinu na optičkom disku i optičkom nervu, potvrdu ozbiljnog potresa mozga. Zatim je krupnim šakama zna-lački prešao preko čovekovog tela i utvrdio da ima prelome samo na rebrima i levoj ruci. Poduhvatio ga je i podigao. Mauro je uzeo torbu i krenuo ispred njega. Osvetljavao je put baterijskom lampom.

Diler je po povratku u kliniku radio čitavu noć, uz Maurovu pomoć. Bilo bi bolje da je Antonio bio tu, ali je on nestao pravdajući se uobičajenim lažnim razlozima. Doktor je bio u priličnoj meri zaintrigiran pacijentom. Pod svetlošću baterijske lampe, pretpostavio je da je samo još jedna jadna, izmrcvarena žrtva ratova oko droge, koji su besneli sa ove strane granice. Takvi ljudi predstavljali su neke od najzanimljivijih slučajeva. Bili su odmak od rutine postarijih bolesnika od raka, kojima je prepisivao moćni *dilaudid*, da bi im olakšao put do rajskog naselja. Posle pranja i odstranjivanja skorele krvi, pokazalo se da je golać stoprocentni gringo: kosa mu je bila umešno potkresana, imao je skupe zlatne zube, manikirane nokte, oštru demarkaciju tena, telo u dobroj formi. Nijedna od pomenutih osobina nije se poklapala s opisom krijumčara.

Poboljšanje pulsa i odgovor na intravenozno unesene tečnosti pred zoru su izmamili osmeh doktoru. Oprezno je opipavao smrskanu vilicu, koja će verovatno zahtevati plastičnu operaciju, ako je gringo bude želeo. Mauro je oprao opekotine od sunca sirćem i previo otekle testise toplim oblogama. Našalio se, iako umoran, da

bi taj posao mnogo više prijao Antoniju. Doktor se nasmejao, uprkos sebi – nikako nije mogao da ostane smeran u takvim stvarima. Pevušio je „La Palomu“ dok je povijao rebra. Mauro mu je pomagao na najtežim deonicama predivne pesme.

Uz Maurovu pomoć, doktor je premestio povređenog čoveka u jedinu privatnu sobu u klinici. Izašli su na verandu, na kojoj im je Maurova ćerka poslužila kafu, u prvoj svetlosti zore. Diler je namignuo Mauru. Dao mu je tabletu *deksamila* i progutao jednu. Mauro se nasmejao sitnom tajnom ritualu koji su upražnjavali kad su se suočavali s dugim bdenjima, u kojima san nije dolazio u obzir, iako bi mnogo više voleo bocu meskala koju je skrivao ispod kreveta, pošto se u kapeli pred svima zakleo da neće piti alkohol. Doktorove misli behu istovetne: probao je alkohol samo jednom kao odrasla osoba. Žena ga je, nekad davno, u drugoj godini misije, zauvek napustila. Histerično mu je predočila da ne može podneti život u Meksiku i da ga više ne voli. Diler je čitave noći sedeo u prašini dvorišta i plakao, dok ga je zabrinuta posluga motrila s verande i iz hacijende. Mauro mu je, sredinom te patetične noći, doneo bocu meskala, koju je Diler halapljivo iskapio. Prespavao je čitav vreli dan u prašini, dok su se svi smenjivali, terajući muve i štiteći mu lice od sunca. Sa smeškom se prisećao tih jada.

Prvi zraci sunca tukli su po bledomrkoj planinskoj padini. Karakteristična prljava, mrka boja šljunka oduvek ga je podsećala na jelensku slabinu, a ona na kotlete od divljači. Svinjetina i kiseli kupus opteretili su mu stomak. Odlučio je da ih se mane i da u potpunosti prihvati urođenički način ishrane. Petao je zakukurikao, a

on pomislio na pečenu piletinu. Kuvarica ih je pozvala. Ušli su u kuhinju, u kojoj su jeli *menudo* iz ogromnih činija, s kukuruznim tortiljama. Doktor je, baš kao i Meksikanci, verovao da je ovaj gulaš od iznutrica hranjiv, ali ne bi gajio to uverenje da mu se jelo nije dopadalo. Bio je čovek istančanog ukusa. I znao je da ga pomenuti ukusi polako ubijaju, uprkos ogromnom telu i masivnoj muskulaturi, dok je napredovao ka brojci od sto pedeset kilograma. Krv mu je bubnjala u ušima od *deksamila*; uživao je u flertovanju sa smrću, naporedo sa prihvatanjem usuda koji je napao seoski predeo. Posle doručka je pevao pesmice o ljubavi i smrti, na obilascima. Zaključio je da će pacijentu biti potreban snažan stomak da bi podneo bol koji će ga obuzeti po izlasku iz kome.

Te večeri posetio ih je Ektor, kapetan oblasnih federalesa, da bi napisao izveštaj o povređenom čoveku. Obradovao se kad je sredinom dana dobio obaveštenje preko radija. Naredio je pomoćniku da pripremi džip za noćno putovanje. Poseta doktoru značila je ukusnu večeru, dugo noćno druženje uz šah i priče o vrtlarstvu, politici, gajenju životinja zbog hrane i priliku da nadugačko i naširoko govori o svom zdravlju, pošto je sredinom šeste decenije bio neka vrsta hipohondra, zabrinutog za potenciju na nizbrdici. Poštovao je doktorovu izrazito religioznu prirodu, zbog koje se veoma suptilno doticao medicinskog aspekta potencije. To je zabavljalo doktora, koji ga je savetovao da smanji unos alkohola i duvana i da mnogo vežba. Na kraju se našalio predloživši mu da zaboravi na svoje *conchitas*, za

ljubav spiritualnijih preokupacija. Doktor je nedavno, dok je ukazivao pomoć privlačnoj gorštakinji posle ujeda škorpiona za gornji deo butine, osetio retki užas buđenja telesne želje. Usrdno se molio, ali mu to nije mnogo pomagalo. Misli su mu se neprestano vraćale na prvu godinu braka u Severnoj Dakoti, u kojoj je do iznemoglosti vodio ljubav s mladom suprugom.

Otišli su da pogledaju povređenog čoveka čim je Ektor stigao s pomoćnikom. Nastojali su da što pre obave dosadne obaveze, da bi uživali u večeri. Doktor je zabranio uzimanje otisaka prstiju, rekavši da će ih poslati tek kad rane malo zacele. Ovog puta poslaće svoje otiske prstiju, da nikome ne bi pravio probleme. Menoniti su rešavali probleme ne oslanjajući se na predstavnike zakona. Doktor je poštovao ovaj princip u svojoj praksi. Brinuo je o dušama i telima i verovao da su državne vlasti kadre da se bave poslovima u svom domenu bez njegove pomoći. Ektor je sa zadovoljstvom pristao da se vrati u misiju zbog ispitivanja unesrećenog. Doktor će savetovati pacijentu da tom prilikom glumi amneziju, ako bude hteo, da uradi bilo šta da bi izbegao birokratska pravila i stroge odredbe meksičkog krivičnog zakona. Pomoćnik je skicirao izveštaj na osnovu oskudnih podataka prikupljenih od Maura, nakon čega je svratio u seosku krčmu u donjem delu doline, da bi impresionirao meštane. Ektor i doktor počastili su se bogatom večerom. Predstavnik zakona je izgledao kao čovek koji se čitavog dana bavio nečim čega nije želeo da se seća.

* * *

Trećeg dana po pronalaženju povređenog čoveka, Diler je počeo da sumnja. Pacijent je dobio blagu upalu pluća i nije odmah reagovao na penicilin. Doktor se molio da nije alergičan. Nije želeo da izgubi pacijenta kog bi u tom slučaju morao helikopterom da pošalje u bolje opremljenu ustanovu u Ermosilju. Groznica je jenjavala posle dva dana, ali je još bio u komi. Odlučio je da pričeka još dva dana pre nego što pozove Ektora radiom. Voleo je simetriju rada u paru, a njegova radoznalost u pogledu ranjenika bila je tako velika da je čeznuo za izgovorima zbog kojih će ga zadržati. Noć pre isteka roka primetio je da je Mauro okačio ogrlicu od kojotovih zuba na uzglavlje kreveta. Nesumnjivo je pripadala njegovoj majci, koja je hranila životinje i koju su ostali izbegavali, zato što ju je bio glas da je travarka i veštica. Diler je često upozoravao pastvu na opasnosti od drevnih praznoverica, ali se sad osmehnuo, zbog dobrih namera, u kojima je prepoznavao specifični oblik ljubavi. Isključio je svetlo i otišao, ne znajući da ga pacijent motri ispod spuštenog kapka nepovređenog oka.

Nije bilo neophodno znati previše o ranjeniku, koji je škiljio u tami i osluškivao tiho zujanje ventilatora na tavanici. Zvao se Kokran. Osluškivao je čegrtanje dizel-generatora, zujanje jedinog komarca u prostoriji, i nešto dalju i tihu muziku s doktorovog radija, tako bezdušno tužnu i romantičnu da je izgledalo da je noć zbog nje izubijana kao njegovo telo. Ali sve suze je prolio u proteklih nekoliko polusvesnih dana, u kojima je, kao svaka životinja koja se pravi da

je mrtva, pokušavao da shvati prirodu neposredne pretnje. Umesto olakšanja, osetio je napetost kad je saznao da pretnje nema, kao da je visio u nekom mračnom, privatnom mraku, dok je napolju bila vasseljena koja se pokoravala pravilima, u čijem stvaranju nije učestvovao.

Bio je pretučen daleko od svake pomisli na osvetu. Posmatrao je svoje batinanje kao dugu nit koja se pružala od sadašnjosti i ove sobe gotovo do rođenja. Njegov um je, umesto očekivanog balzama amnezije, stekao novu i čudnovatu sposobnost, koja mu je omogućavala da se do najsitnijih detalja seća svega što se zbivalo do nepodnošljive sadašnjosti. Nije mogao ništa da izbegne, baš kao što ni njegove grudi nisu mogle da pobegnu ispod čvrsto stegnutih zavoja. Nije mogao da zaspi od bolova. Sutra će morati da stavi do znanja doktoru da je došao svesti, kako bi dobio nešto za ublažavanje bolova. Sopstvena lukavost unekoliko ga je zabavljala, volja da živi mimo svega što je razumeo na svesnom nivou. Prestao je da se kaje zbog načina na koji je pratio blato iz jednog u drugi deo života. Kajanje mu je dojadilo. Te noći imao je snage samo za jednu stvar, da shvati kako se sve to desilo, što je u najboljem slučaju bila mehanička ambicija.

To je bila njegova najduža noć, a snaga koja ju je pokretala bila je srodna čvrstom, hladnom, čistom vetru koji duva po pomrčini sobe: prvo je doktor mrmljao neku molitvu, a pre njega je starica okačila ogrlicu o uzglavlje i spustila šake preko njegovih očiju, zatim je mladić s kretnjama plesača sklonio čaršav, da bi ga pogledao. Našao se u dugom, crnom prostoru čistog ništavila, narušenom

škljocajem kapaka, u kojima je video rumena pera na lešinarskom vratu i čuo grleno režanje koje je stizalo iz žutih očiju kojota, dok se lešinar dizao ka nebu, lepršajući krilima, a kojot zurio u njega, obojica nedokučivi mimo ovih jednostavnih gestova. Dah mu je zviždao kroz slomljeni zub. A pre toga, ispusni gasovi automobila, poskakivanje, dok je krvareći ležao u prtljažniku i bolno kašljao, da bi se oslobodio krvi iz grla, koje je bilo zamalo previše. Bačen je kroz vazduh, pao kroz šipražje i udario je grudima o stenu. Zako-trljao se i glavom udario o drugu.

Nije bilo neophodno znati previše o muškarcu koji je tako teško povređen, zato što su njegove povrede bile toliko teške da radikalno promene životni pravac, da izazovu nešto slično preobraćenju, svetoj tajni krštenja za hrišćane, ili satorija za budiste. Mogli biste, stoga, preskočiti nedoslednost njegove patnje i pogledati na ono što volimo da nazivamo prostim činjenicama, pojam koji vrlo rado koristimo kad želimo da obmanemo sebe u pogledu kratera u koji se naš život pretvorio.

U jutro pre nego što su ga Mauro i njegova ćerka pronašli pored puta, ne računajući sledeće jutro, u kom je bio samo umirući komad mesa koji je trulio čitav dan i noć, probudio se u njemu nepoznatom stanju koje je smatrao ljubavlju. Živeo je u umereno skupoj stambenoj zgradi, u predgrađu Tusona. Najprijatnije činjenice u vezi s tim mestom bile su limunovo drvo u njegovom dvorištancetu i tri teniska terena od šljake. Iznajmio ga je od Njujorčanina koji se